NOS

Medlemsorgan för Föreningen Natur och Samhälle i Norden. Utkommer 4 ggr/år. Nr 4/1999

Programförklaring

Föreningen Natur och Samhälle i Norden (FNSiN) är en partipolitiskt obunden, ideell förening. Föreningen vill samla intresserade av miljöfrågor och levnadsvillkor till ett allsidigt studium av natur och samhälle. Att upptäcka tillsammans är vår grundidé. I FNSiN möts människor med allehanda intressen.

Vi arrangerar EXKURSIONER till intressanta områden. Minst en gång om året gör vi en resa till Gotska Sandön Vi har också rest till Bornholm, svenska fjällen, skärgården och flera svenska landskap. Vi har paddlat kanot i Bergslagen, Sörmland och Uppland, där vi har kunnat studera fauna, flora, arkeologi och kulturhistoria. Vi har firat midsommar i Halland och Skåne. Vi har plockat svamp i skogarna kring Stockholm, tranbär på hälsingemyrar och havtorn vid Ålands hav. På vintrarna åker vi skidor och skridskor tillsammans.

Vi arrangerar EXPEDITIONER till områden nära och fjärran. Lofoten, Färöarna, Island, Spetsbergen, Grönland, Hebriderna, Estland samt Newfoundland och Labrador är några av de områden som vi har besökt. Varje resa förbereds genom studiecirklar och redovisas i artikel- eller bokform.

Vi arrangerar STUDIECIRKLAR. Några ämnen har varit skärgården, energi, fjällkunskap, ortnamn, foto, modern isländska, danska, geologi och meteorologi. Föreningen har samarbetsavtal med Studieförbundet Vuxenskolan. Dessutom gör vi intressanta STUDIEBESÖK. Genom åren har vi t.ex besökt en rovfågelsrehabilitering, ett sötvattenslaboratorium, Rymdbolaget och Riksmuseets verkstäder.

Vi arrangerar FÖREDRAG i aktuella eller historiska ämnen. Aktuella teman kan vara ekologisk hushållning, regnskogarna och miljöjournalistik. Historiska ämnen har bl.a berört Vendeltiden, Kristian II och kvinnorna kring honom, häxprocesserna och ekologiska insikter i Eddan. Ofta berättar långväga resenärer till egna bilder om sina upplevelser runtom i världen.

Vi agerar MILJÖPOLITISKT. Nedre Dalälven, Tyresta-Åva, Järvafältet och Norra Djurgården är några av de områden som vi har engagerat oss för. FNSiN tillhör Förbundet för Ekoparken.

Vi samarbetar också med Föreningen Norden om ämnen som direkt rör Norden.

Som du ser har FNSiN en mångsidig karaktär där ditt speciella intresse blir tillgodosett och där du genom din medverkan kan berika föreningen. Dessutom glömmer vi inte bort att ha trevligt. Som medlem är du välkommen att delta i dessa arrangemang. Resor och utflykter genomförs till låga självkostnadspriser.

Som medlem får du dessutom medlemstidskriften NOS, med kvartalsprogram och intressanta artiklar.

FNSiN

Föreningen
Natur och Samhälle i Norden

Föreningens adress:
Box 49015, 100 28 Stockholm
E-post: fnsin@algonet.se
Hemsida: http://www.algonet.se/~fnsin

Postgiro:

50 31 97 - 6	Huvudkonto
67 01 50 - 2	Medlemsavgifter
60 80 83 - 2	Beställning av skrifter

Ansvarig utgivare:
Anders Schærström
Kometvägen 49, 183 48 Täby
08-758 30 03(b), 08-613 48 74(a)

Nästa NOS/Program: December 1999

Material till NOS skickas till:
PeO Sundqvist
Grubbens gata 9, 112 32 Stockholm
08-653 71 92(b)

FNSiN Funktionärer 1999

Styrelse:

Ordförande
Anders Schærström
Kometvägen 49
183 48 Täby
08-758 30 03 (b), 08-613 48 74 (a)

Vice ordf
Pia Eriksson
Vipphavrev. 12
178 35 Ekerö
08-560 330 27 (b), 08-705 77 26 (a)

Sekreterare
PeO Sundqvist
Grubbens gata 9
112 32 Stockholm
08-653 71 92 (b)

Kassör
Erik Elvers
Illerstigen 28
170 71 Solna
08-85 84 88 (b), 08-788 29 98 (a)

Övriga ledamöter:

Claes Göran Ström
Örnbacken 28
126 51 Hägersten
08/19 12 52 (b)

Ola Eriksson
Vipphavrev. 12
178 35 Ekerö
08-560 330 27 (b), 08-726 34 91(a)

Birgitta Traxel
Vesslevägen 40 nb
161 40 Bromma
08-25 03 35 (b), 08-616 21 96 (a)

Kaj Valtersson
Gränsholmsbacken 5
127 42 Skärholmen
08-710 18 92 (b), 08-16 23 91 (a)

Bo Zachrisson
Birkagatan 2
113 36 Stockholm
08-31 02 33 (b), 08-16 22 18 (a)

Programkommitté:

Claes Göran Ström
Örnbacken 28
126 51 Hägersten
08/19 12 52 (b)

Kaj Valtersson
Gränsholmsbacken 5
127 42 Skärholmen
08-710 18 92 (b), 08-16 23 91 (a)

Kontaktpersoner:

FNSiN-Höga kusten
Lena Hermansson
Svanö 35
872 93 Lunde
0612-303 50 (b)

FNSiN-Uppland
Sven A Nyberg
Valthornsvägen 31
752 50 Uppsala
018-40 47 70 (b)

FNSiN-Värmland
Lena Sewall
Älvrosgatan 4
654 61 Karlstad
054-18 68 75 (b)

FNSiN-Östergötland
Håkan Bley
Sköldvägen 18
616 33 Åby
011-631 69 (b), 011-19 11 25 (a)

Medlemsavgiften 1999:

Fullbetalande medlem	110 kronor
Ny d:o efter 1/7	55 kronor
Familjemedlem	25 kronor

Betala till postgiro 67 01 50-2 !!

Framsidan: Tyresta före branden. Foto: Claes Göran Ström

Välkommen till hösten med FNSiN!

Det är redan sent i september, men sommaren vägrar att ge upp och rätta sig efter almanackan. Östersjöns dyningar glittrar i solen, när jag lämnar sydligaste Skåne de skånska skogarna står nästan lika gröna som i juli, medan Smålands björkar förlänats en ädel förgyllning. Det är framför allt äppelträden med sina rika frukter framför de röda stugorna som avslöjar månaden, när man åker genom södra Sverige - en ljuv september att, vad det lider, minnas i november.
När vi väl kör in i senhöstens och vinterns mörka tunnel kommer vi att kunna leva på den uppladdning av våra mentala och kroppsliga batterier som årets sommar har gett oss.
En del av oss har utnyttjat de möjligheter som FNSiN har erbjudit att upptäcka och trivas i natur och kultur. Vi har vandrar över den fridfulla myren i Florarna, färdats över glittrande skärgårdsvatten och gjort strandhugg på öar, beundrat orkidéer och skogstjärnar. Vi har badat vid Gotska Sandön, studerat medeltida målningar i Vendels kyrka och fått Uppsalas historia serverad en ljum kväll framför domkyrkan. Jag hoppas, att alla som inte har utnyttjat föreningens erbjudanden ändå har haft en angenäm sommar.

Vi börjar en ny säsong, med nya och återkommande programpunkter. Föreningen erbjuder en blandning av utomhusaktiviteter, föredrag och studiecirklar. En av de återkommande är höstmötet, då de närvarande medlemmarna fastställer budgeten och utser styrelse för nästa år. Jag har påpekat det förr och måste tyvärr göra det igen, att behovet av förstärkning - och kanske även avlösning – är stort. Fundera därför gärna i god tid över om du eller någon annan skulle kunna hjälpa till med ett handtag under nästa år. Fundera också över vilka programpunkter du skulle vilja delta i – och berätta det för någon i styrelsen. Jag kan lova dig att vi blir tacksamma för idéer och tips.

Anders Schærström

Hur gick det?

Junikvällsvandringen i Stockholm - från Östra Station till Gamla Stan via Karlaplan och Blasieholmen - med valvfotografering blev tyvärr ingen publikdragare, endast två personer deltog. I Gamla Stan befanns Själagårdsgatan sakna valv, å andra sidan kunde Klockgjutargränd, Kolmätargränd, Stenbastugränd och Norra Bankogränd tillföras på listan (se NOS 4/98), låt vara efter viss diskussion om urvalsreglerna.

Fem personer följde Lisbet Scheutz på en omväxlande vandring genom östra och mellersta Södermalm i mitten av augusti. Många nyheter även för dem som varit mycket på Söder! Även denna kväll gav tillskott i valvförteckningen: Ringvägen mitt för Bjurholmsgatan, Metargatan, Södermannagatan, Folkungagatan vid hotell Columbus.

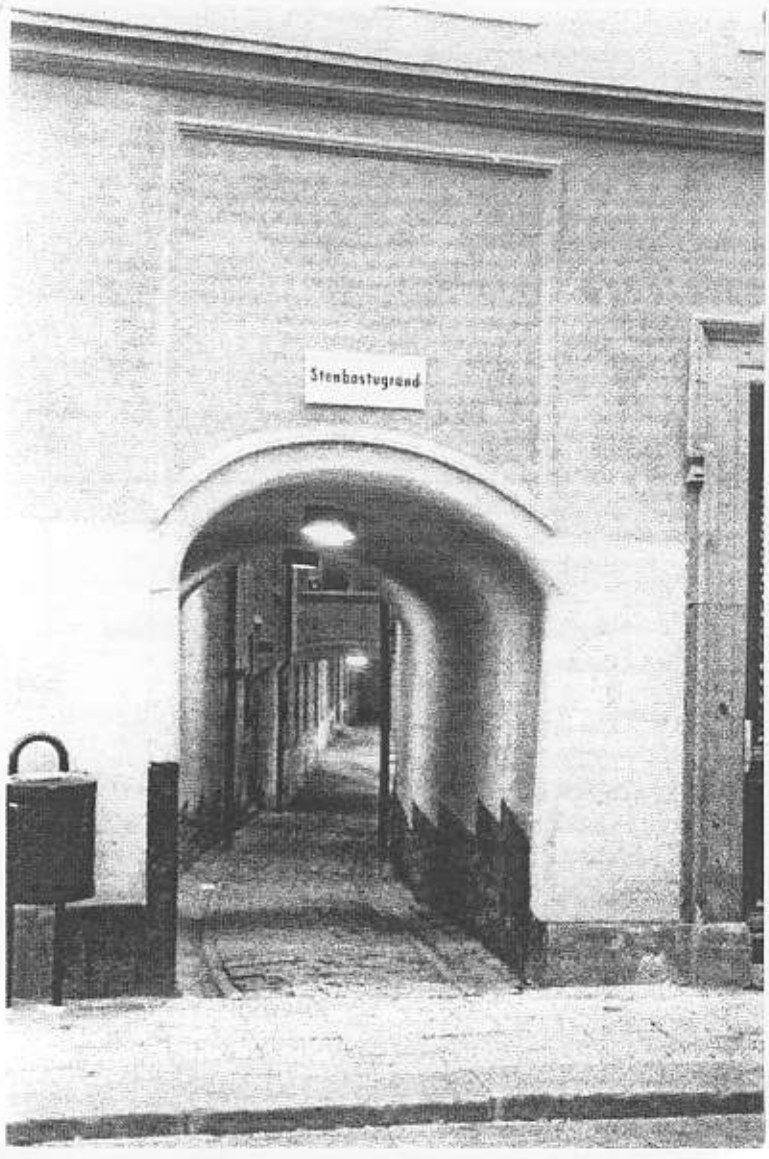

Stenbastugränd. Foto: Erik Elvers

Utfärden till norra Upland en vacker augustisöndag lockade tio personer som besökte Ottarshögen och Vendels kyrka samt vandrade 10 km i myrlandskapet i Flororna.

Kräftskivan i skärgården gick av stapeln i traditionsenliga former och med sedvanlig rekvisita. Den höga stämningen steg ytterligare av Taube-klassiker *en masse* via CD, dånande brasa i öppna spisen och magnifik fullmåne. Dagen efter utgick en expedition till det mytomspunna Silverträsket på Runmarö. Dessutom genomfördes härliga bad.

Fyra personer fick en livfull framställning av Upsalas historia genom krönikespelet ***Ur nattomhöljda tider*** en varm kväll i början av september. Ca 100 personer uppträdde med en stämningsfull inramning av Domkyrkan och Gustavianum.

Tillsammans med åtta medlemmar i Amatörgeologiska sällskapet gick lika många FNSiN-medlemmar en stadsgeologisk vandring genom centrala Stockholm en varm (!) förmiddag i september. Vi lärde oss (?) att se skillnad på Stockholmsgranit, Hoburgskalksten, Dylta-marmor, skånska diabaser, Carrara-marmor och flera andra bergarter i eleganta fasader och skulpturer. Eventuellt kommer programpunkten tillbaka nästa år.

Fem personer for till Grisslehamn för att plocka havtorn den 25 september. Buskarna var bärfattiga (å andra sidan fanns det stiliga nypon) men vädret vackert, det blev t o m bad!

Nytt och notiser

Eddan på CD

Sequentia: ***Edda, myths from medieval Iceland.*** Deutsche Harmonia Mundi

Det dröjde länge innan Island började göra sig gällande på det musikaliska området. I sin reseskildring från Island 1857 beskriver Nils O:son Gadde sina intryck av isländsk sång i nedsättande ordalag: "Deras sång är tämligen monoton och allt annat än vacker. Den liknar mest en fårflocks bräkande, avlyssnat på avstånd."

Det är bara 125 år sedan en världslig melodi sattes på pränt i Island. Sedan dess har Island emellertid satts på den "konstmusikaliska" kartan tack vare flera tonsättare och musiker. (Läs t ex kapitlet om konstmusik i FNSiNs bok ***Kall ökensand och varma källor.***)

Att det finns en tidig isländsk musiktradition att ta vara på har fått ett intressant uttryck på en nyutkommen CD. I drygt 20 år har gruppen ***Sequentia*** ägnat sig åt att rekonstruera urgammal nordeuropeisk muntlig tradition. Nu har gruppen gett sig i kast med materialet i den poetiska Eddan. Att på detta sätt försöka återuppliva mycket gammal musik och sång är förstås ett experiment som delvis bygger på antaganden men också på ambitiösa studier. Inspelningen har förberetts med såväl musikaliska som litterära och språkvetenskapliga efterforskningar. Man vet föga om hur den poetiska Eddans mytologiska dikter ursrpungligen framfördes. En del av eddadikterna anses emellertid ha varit ägnade för religiösa ceremonier, i synnerhet Voluspå. Materialet har bearbetats i samarbete med filologen Heimir Pálsson och resultatet är att texterna på skivan framförs på en isländska som i görligaste mån är rekonstruerad till 1300-talsnivå.

En musikalisk inspirationskälla har varit den levande norska folkmusiktraditionen med hardingfelan som huvudinstument. På skivan möter en "enkel" besättning som består av en mansröst och två kvinnoröster samt en ensam fiol och harpa eller lyra. Den senare är rekonstruerad efter arkeologiska fynd från 600-talet i Tyskland.

På 77 minuter ryms 10 stycken – några långa (10-14 minuter) och andra korta (ett par minuter). Några, ***Leikr elds ok ísa, Baldrs minni*** och ***Ragnarok*** framförs helt instrumentalt med fiolklanger som för tankarna både till skandinavisk och brittisk-keltisk folkmusik.

I andra, längre stycken dominerar talsången, ett slags melodisk recitation med dramatiska utspel – t ex i þrymskviða och två sånger ur Voluspá. Här kan intrycket ibland påminna om sakral medeltida musik, så som exempelvis Sequentia återupplivat verk av Hildegard von Bingen.

Detta är inte något lättlyssnat örongodis. Den som vill kan däremot möta en magisk stämning från förkristen tid, som med digital teknik har etsats in på en platta och ljuder ur moderna högtalare.

Ett häfte med alla de framförda texterna på isländska, engelska, franska och tyska medföljer.

Anders Schærström

Färöarna - ett uthålligt samhälle

FNSiN-medlemmen P O Berg arbetar med en doktorsavhandling på temat Färöarna – ett uthålligt samhälle. Det gamla bondesamhället på Färöarna var stabilt och konservativt. En förutsättning för stabiliteten var att folkmängden förblev oförändrad, men under 1800-talet ökade folkmängden så att den kom att överstiga näringslivets bärförmåga. Tidigare studier har överbetonat naturresursernas betydelse för utvecklingen och försummat humankapitalet, menar PO. I avhandlingsprojektet söker han testa principer för bärkraft. Förhoppningsvis får vi i FNSiN höra mera om detta i föredragsform så småningom.

Anders Schærström

Framtida resor

Det framkommit idéer om att resa i Polen (kanske till Masuriska träsken) eller i Finlands svenskbygder. Andra idéer (närbesläktade med den nyssnämnda) som nyligen framförts till styrelsen är att cykla i Helsingfors eller på Åland. Planer som vi umgåtts med länge är att cykla på Jylland, och att besöka Irland (till fots, per cykel, med häst ...). Fjällvandring har också föreslagits. Island, Grönland, Svalbard och Färöarna är trakter som alltid känns aktuella för oss.
Efter hand får någon ta hand om och förverkliga respektive idéer. Om du är intresserad av något av dessa förslag - eller har andra - så kan du tala med någon av oss i styrelsen, så skall vi försöka att sammanföra liksinnade.

Ätliga vilda växter

Arbetet med att göra en nyutgåva av föreningens gamla publikation Ätliga vilda växter pågår, men ideellt arbete tar tid så vi skall inte räkna med att någon bok ligger färdig på ett bra tag. Ifall du är intresserad av ämnet och kanske kan bidra på något sätt, vänd dig till Marianne Stevendahl (FNSiNs skriftansvariga). Postadress Rönnholmsgränd 69, 127 42 Skärholmen. E-post: marianne.stevendahl@swipnet.se.

Proviant till salu

Vi kan fortfarande erbjuda vår näringsriktiga FÄLTPROVIANT till det låga priset 25 kr/påse! Välj mellan köttsoppa, kinagryta, kyckling med grönsaker och potatis, dito med ris och curry (Hurry hurry buy my rice and curry) samt dito gourmet. Ring Erik Elvers 08-85 84 88.

Arena Norden

På Hantverkargatan 33 i Stockholm ligger en viktig kulturinstitution – Arena Norden. Du vet väl, att du kan gå dit och läsa tidningar och tidskrifter från hela Norden, utnyttja det nordiska referensbiblioteket och köpa nordisk skönlitteratur på originalspråket (något man oftast letar förgäves efter i den vanliga bokhandeln). Du kan finna facklitteratur om nordisk natur och kultur. Du kan få sakupplysningar – naturligtvis även per telefon – om förhållanden i de nordiska länderna. Du kan lyssna på föredrag. Arena Norden är Föreningen Nordens bokhandel och samlingslokal. Och du blir vänligt välkomnad av Maj-Britt Imnander och hennes medarbetare. Många stockholmare, glädjande nog också tonåringar, har funnit vägen dit. Men naturligtvis är Arenan som nordiskt informationscentrum en angelägenhet inte bara för Stockholm utan för hela landet.

Tyvärr är lokalens framtid oviss, eftersom regeringen eventuellt kommer att dra in det nödvändiga bidraget.
Utnyttja Arena Norden! Gör det!

Anders Schærström

Program okt - dec 1999

Beträffande programmen

Vi har för det mesta varit förskonade från allvarliga förhinder och liknande störningar, men man tar alltid risker när man långt i förväg bestämmer programpunkter. Det kan inträffa saker som vi inte råder över och som kan tvinga oss att inställa eller uppskjuta aktiviteter. Det är ett gott skäl till att

begära föranmälan, men även om föranmälan inte krävs kan det vara bra att ringa i förväg till den som har hand om en programpunkt och försvissa sig om tid, plats och utrustning.

Ett annat mycket viktigt skäl till att föranmälan krävs är förstås att man som arrangör behöver veta en viss tid i förväg om intresset är tillräckligt stort. Vi vet alla, att man inte alltid kan planera i god tid men försök i görligaste mån att respektera anmälningstiderna!

Stockholms årsringar

Varannan måndag. Start 27 september kl 19.00
Plats: Fleminggatan 66 nb

Den intressanta föreläsningsserien om Stockholms framväxt som startade i vintras fortsätter. Serien arrangeras i samarbete mellan Hembygdsföreningen å Norrmalm, Skeppsholmens folkhögskola och Studiförbundet Vuxenskolan Kungsholmen-Norrmalm.
Pris: 300 för hela serien. I mån av plats kan man få delta i enstaka föreläsning. Begär detaljprogram vid **anmälan** som göres per telefon 08-654 51 15.

Svampexkursion i Masmo/Gömmarenområdet

Söndagen den 10 oktober kl 11.00

Vi samlas utanför spärrarna, Masmo T-station. Avfärd kl 11.00. Vi är ute i ca 4 timmar, går på stigar, men också i terräng, som är relativt kuperad. Om det är ett normalt svampår finns det chans till god svampskörd. Våra fynd examinerar vi tillsammans. Slutmål är T-station Masmo.

Föranmälan senast lördag kväll den 9 oktober till Claes Göran Ström tfn 08-19 12 52.

Fornlämningar i skärgården

Lördagen den 16 oktober

Den långa och höglänta ön Ornö har i sitt inre stora obebodda skogar med små vildmarkssjöar. Här inne finns en forntida bronsåldersmiljö, unik inte bara i Stockholms skärgård utan i hela landets skärgårdar. Upplev en höstdag i detta 3000-åriga fångstfolks hemmiljö.

Ta V-Haninge pendeln från Stockholms C kl 08.39 till Haninge C (Handeln). Sedan buss 839 kl 09.10 till Dalarö brygga. Där avgår bilfärjan kl 10.00 till Ornö (25 kr tur/retur). Sista färjan avgår från Ornö kl 17.00. Vi ses på vägen dit eller vid bryggan.

Föranmälan senast den 15 oktober till Kjell Linnér tfn 08-58356393 (b).

Besjälad natur

Tisdag 26 oktober kl 18.30
Plats: Arena Norden, Hantverkargatan 33

Författaren, läkaren, miljödebattören och FNSiN-medlemmen ***Nils-Erik Landell*** gör en Sverige-resa i Linnés och Strindbergs spår.
Entré 60:- (40:- för FNSiN-medlemmar)

Anmälan senast 12 oktober till Sigyn Rehn, tfn 08-654 51 15.

Riksblotet och Uppsala högar

Tisdag 2 november kl 18.30
Plats: Arena Norden, Hantverkargatan 33

För 13 år sedan upptäckte astronomen ***Göran Henriksson*** att de tre kungshögarna i Gamla Upsala är noga lagda i linje. Inte nog med det. Just denna riktning kunde sättas i relation till den gamla mån- och solkalender som man använde för att fastställa datum för de periodiska offerriter som ägde rum vart åttonde år och som Adam av Bremen beskrev år 1075. Högarna är orienterade mot solnedgången den 3 november och den 8 februari samt mot soluppgången den 29 april. Vart nittonde år är det fullmåne just dessa tre dagar. Genom att jämföra historiska händelser med beräkningar av när fullmåne inträffar har Göran Henriksson kunnat rekonstruera en åttaårscykel för midvinterblotet. I kväll berättar han själv den spännande historien om dessa naturfenomens roll i samhällets rytm.
Kontaktperson: Anders Schærström, tfn 08-758 30 03

Kura skymning: "Sägner och myter förr och nu"- Nordisk biblioteksvecka

8-14 november

Under den nordiska biblioteksveckan ordnas varje kväll, samtidigt i hela Norden, (kl 19.00 i Sverige) högläsning vid levande ljus på många bibliotek.

Varje år följer man ett visst tema. I år är temat "Sägner och myter förr och nu". Arrangemangen genomföres i samarbete mellan biblioteken, Föreningen Norden och andra föreningar med en nordisk profil, däribland FNSiN.

Ta reda på om ditt närmaste bibliotek deltar. Internet: http://www.nordiskbiblioteksvecka.org och http://www.norden.se/projekt/

Vandring på Järvafältet

Söndagen den 14 november kl 11.15

Samling Kallhälls stn kl 11.15 (p-tåg från Sthlm 10.52 anländer 11.14). Evt tar vi buss från Kallhälls stn någon transportsträcka.

Vi går på småvägar österut över Järvafältet förbi Bodaängs och Fäboda gårdar. Den som vill kan härifrån fortsätta vidare österut till Norrvikens stn (total sträcka 5-10 km; i händelse av raspigt väder blir detta också huvudspåret) men man kan också fortsätta mot sydöst söder om sjön Ravalen till Turebergs stn (ca 15 km).
Medtag matsäck för lunch och någon kafferast.

Föranmälan senast fredagen den 12 nov till Erik Elvers tfn 08-858488 (b).

En av de 18 Färöarna

Onsdag 17 november kl 18.30
Plats: Arena Norden, Hantverkargatan 33

Anna Westfahl berättar om Sandoy.
Arrangör är Samfundet Sverige-Färöarna.

Ett bildspel om Island

Tisdagen den 23 november kl. 19.00
Sällskapsrummet, Tibble kyrka, Täby centrum

Med bild och musik får vi följa en folkdansgrupps resa på Island. Lennart Vidlund som själv deltog visar och berättar. Arr. Föreningen Norden, Täby.

Kommunikationer: Roslagbanan från Östra station till Täby C eller Tibble alternativt buss 604 eller 614 från Danderyds sjukhus eller Mörby Centrum till Tibbleskolan/Täby C (ca 15 min).

Höstmöte

Tid: Onsdagen den 24 november kl 18.15
Plats: Arena Norden, Hantverkargatan 33

Medlemmarna i Föreningen Natur och Samhälle i Norden kallas härmed till ordinarie höstmöte på ovan angivna tid och plats.

Dagordning

1. Val av mötesordförande, mötessekreterare och två justerare
2. Fastställande av röstlängd
3. Mötets behöriga utlysande
4. Fastställande av dagordningen
5. Protokoll från föregående allmänna möte
6. Val av styrelse för 2000
7. Val av revisor och revisorssuppleant för 2000
8. Val av valberedning
9. Beslut om årsavgift för 2000
10. Förslag till budget för 2000
11. Motioner (skall vara styrelsen tillhanda senast tre veckor före höstmötet)
12. Aktuell information om samarbete med andra organisationer etc.
13. Övriga ärenden

Valberedning

Vänd dig gärna till valberedningen om du själv vill göra en ideell insats I FNSiN eller föreslå någon annan som du tror kan vara lämplig. Valberedningens ledamöter är Ewa Enqvist, tfn 08-81 74 61 och Hans Weimer, tfn 08-532 534 77, 08-37 39 52.

Styrelsens kontaktperson för valberedningen är Birgitta Traxel, tfn 08-25 03 35.

Naturbilder från olika delar av Europa

Kl 19.15 – direkt efter höstmötet visar Claes Göran Ström naturbilder från olika delar av Europa bl a bergsområdet Karpaterna vid gränsen mellan Slovakien och Polen.

La Palma – natur och samhälle

11-25 januari

Förberedelserna för en föreningsresa till La Palma i vinter är i full gång. En grupp har bildats och tidpunkten för resan är bestämd till mitten av januari.

La Palma är den nordvästligaste av Kanarieöarna. Trots skön natur och behagligt klimat går det inga svenska charterresor dit. En stor caldera, flera vulkankäglor och lavavallar vittnar om öns dramatiska tillkomst. En del av ön är nationalpark. Skogen ***Los Tilos*** har av UNESCO förklarats som skyddsområde på grund av arter som anses vara "levande fossil". På grund av de höga bergen (högsta punkten 2426 möh)och den rena luften är La Palma en lämplig plats för astronomiska observationer och där finns bland annat ett observatorium som de nordiska länderna driver gemensamt. Dessutom kan man studera spår av urbefolkningen som levde på ön innan spanjorerna kom dit.

Vi ämnar flyga till Teneriffa och vidare till La Palma (eller, om möjligt, ta båt mellan öarna). Där kommer vi att inkvartera oss i pensionat eller stugor. På ön kommer den tidigare FNSiN-medlemmen ***Ingegerd Hosinsky*** (numera bibliotekarie på observatoriet) att ställa upp som färdledare. Vi räknar med att kunna upptäcka ön med hjälp av lokalbussar men också hyrda minibussar samt naturligtvis till fots. I våra planer ingår att göra en vandring til Roque des Muchachos, se den magnifika calderan och de slocknade vulkanerna på öns södra del samt att med båt besöka en grotta.Vi räknar också med att besöka ett par observatorier. I januari blommar mandelträden och med lite tur kan man få uppleva en mandelträdsfestival.

Det finns inte alltför gott om platser på flygen till solen i vinter. Dröj därför inte för länge om du är intresserad av att följa med!

För utförligare upplysningar, kontakta ***Anders Schaerström***, tfn 08-613 48 74 (e-post: anders.schaerstrom@delta.telenordia.se) eller ***Kjell Linnér***, tfn 08-583 56 393.

FNSiN-medlemmar gör det tillsammans!

Från vänföreningar och andra närstående

Vänkretsen oktober – november

Resa till konstmuseet Lousiana i Danmark

En helg i oktober eller november.
Tillfällig utställning: René Magritte.
Om du vill vara med ringer du Maj-Lis Anderstedt, tfn 08-742 07 38.

Söndag 3 okt: Taizeandakt i Högalidskyrkan, Ansgarkapellet kl 18. Kjell, tfn 641 84 35.

Onsdag 6 okt: Dansträff Göta Källare kl 20. Kontakta Kerstin för bordsbeställning, tfn 605 22 99, senast 4 okt.

Fredag 8 okt. Seniormässa på Globen kl 11. Anmälan till Kerstin tfn 605 22 99, senast 6 okt.

Lördag 9 okt. Vinprovning på Reimersholme kl 15. Anmälan till Kjell 641 84 35 senast 7 okt.

Torsdag 14 okt. Resa till Tallmogården kl 08. Pris 365 kr. Ring 08-715 78 06 omgående.

Fredag 15 okt. Restaurang Samrat of India, Katarina Bangata 27 kl 18. Anmälan till Kjell 641 84 35 senast 11 okt.

Söndag 17 okt. Teaterpjäsen "Andras pengar". Klarascenen kl 16. Anmälan till Karin 654 70 30.

Fredag 22 okt. Restaurang Faros, Sofiagatan 3-5 kl 18. Anmälan till Kjell 641 84 35 senast 18 okt.

Söndag 24 okt. Söndagsträff på Söder kl 15. Musik mat och umgänge. Anmälan till Margareta 668 80 65 senast 20 okt.
Pubkväll på Louise, Söderhallarna, kl 18. Kontaka Maj-Lis 742 07 38.

Lördag 30 okt. Höstfest på Kristinehovs Malmgård. Kristinehovsgatan 2 kl 19. Anmälan till Maj-Lis 742 07 38 snast 17 okt.

Torsdag 4 nov. Middag på restaurang Örtagården, Saluhallen Östermalmstorg kl 18. Anmlan till Gun 777 52 62 senast den 30 okt.

Lördag 6 nov. Kyrkovandring på Söder kl 13. Kontakta Kjell 641 84 35.

Söndag 6 nov. Musikhögtid i Högalidskyrkan kl 16. Kontakta Kjell 641 84 35.

Onsdag 10 nov. Besök på Chaplin bar. Kungsholms Broplan/Fleminggatan kl 18. Kontakta Kjell 641 84 35.

Lördag 13 nov. Vinprovning Reimersholmsgatan kl 15. Kontakta Kjell 641 84 35.

Söndag 14 nov. Nationalmuseum, Karl Fredrik Hills målningar. Kl 13. Anmälan till Gun 777 52 62.

Från Ekomuseum Bergslagen

Från Ekomuseum Bergslagen har vi fått info om två heldagsseminarier:

1) **Järnsmide**, fredag 22 okt, Skinnskattebergs folkhögskola

2) **Gjutning i järn och stål**, fredag 19 nov, Kvarnen, Kolsva

För mera upplysningar, ring Lasse Eriksson på Ekomseums Bergslagen kansli, 0240-663082

Från Förbundet för Ekoparken (FFE)

Vi har inte deltagit i några möten, men aktuell information finns förhoppningsvis på Internet: www.ekoparken.a.se.

Mývatn juli 1999 - en reserapport

Minst sex FNSiN-medlemmar besökte Island sommaren 1999 (utanför föreningsprogrammet), därav fem i en grupp ca 15-30 juli. Huvudupplägget av gruppens resa var en inledande dag i Reykjavík, därefter bilresa till Mývatn med övernattning i Hveravellir, 5 heldagar vid Mývatn, åter till Rvík med övernattning i Varmahlíð och två avslutande dagar i/kring Rvík före återresan till Sverige.

Vädret var svalt, termometrarna vid resan in från Keflavík visade på 6°, men å andra sidan torrt. Ena natten i Rvík blir något orolig, på andra sidan gatan har det flyttat in en bar och vi väcks då och då när någon kastas ut. Klockan 4 stänger baren, de sista utkastningarna åtföljs av allt att döma av uppdito varefter en visst lugn råder till klockan 5 när gaturenhållningen kommer och ger gatan en välbehövlig avspolning.

Lördag morgon rullar vi iväg via Geysir och Gullfoss där fjällväg 35 börjar och leder över inlandet upp mot nordlandskusten. Landskapet är ödsligt, men vid Hveravellir med hetkällor (namnet betyder just källfälten) har den isländska turistföreningen en anläggning där vi bokat plats. Vi inkvarteras på loftet i den ena byggnaden där det går två långa britsar längs långsidorna med tillsammans 14 madrasser. Vi hugger fem av dem. Efter en stund dyker det upp två japaner som möjligen lider av jetlag, i alla fall lägger de sig vid 6-tiden och verkar sova så gott som oavbrutet tills vi ger oss av nästa morgon. Kvällen ägnas promenad runt hetkällorna och bort över lavamarken förbi grottan Eyvindarhellir där den berömde Fjalla-Eyvindur, som levde fredlös i 20 år i ödemarkerna, tillbringat en tid. Avslutningvis bad i en uppdämd bassäng med tillflöde av kallt vatten i ena änden och hett i den andra, det är med andra ord bara att välja den temperatur som passar en. I det lätta duggregnet känns 35°-nivån lagom.

Nästa dag fortsätter vi via Akureyri och Goðafoss till Reykjahlíð vid Mývatn. Jag har varit där två gånger tidigare, 1965 och 1973, och det är sig ganska olikt. Då fanns där några spridda hus, bl a ett par hotell och en butik, men nu har det växt upp ett litet samhälle med några hundra invånare. I kanten av samhället, invid bassängbadet, finns ett

Goðafoss. Foto: Erik Elvers

"naturum" med kartor, floror, fågelböcker, väderprognos, utställning och annan nyttig information om området. Förut upptäckte vi på egen hand, nu finns markerade vandringsstigar till och i Dimmuborgir (ett säreget lavaområde). Turistifierat? Kanske, men skälet är naturligtvis den ökande strömmen av besökare som tvingar fram en viss styrning för att skydda den ömtåliga naturen. Det berättas oss att det i år beräknas komma ca 300.000 turister, dvs fler än Islands egen befolkning, och att turistsäsongen som förr var juni till augusti nu räknas från mars till oktober, åtminstone i Rvík. Besökarna är en betydande inkomstkälla för landet och har väl bekostat en hel del av t ex förbättringen av vägarna, bl a har nu en tunnel under Hvalfjörður öppnats vilken förkortar resan mellan Rvík och Akranes med uppemot en timma. Dock är allting tveeggat - risken finns att de många besökarna sliter ut det sevärda.

Den första dagen ägnas åt vandring runt Mývatn, 35-40 km. En hel del fågel i sjön och småtjärnar, dock siktar vi ingen strömand (enda europeiska förekomst på Island) trots spaning vid bl a Laxá.

Nästa dag följer besök vid Leirhnjúkur nära vulkanen Krafla med blott 20-årig lava intill snö och vid svavelkälleområdet Námaskarð (återigen iordningställda vandringsstigar).

Följande dag är vädret klart och vi ger oss av österut, förbi Námaskarð och bort till fjällvägen söderut mot Herðubreiðarlindir och Askja, 60 resp 110 km från stora vägen. Vi hamnar en stund bakom en turistbuss - dagliga turer från Mývatn - som det inte finns en chans att köra om men vi stannar här och där för att fotografera bl a det vackra berget Herðubreið ("Axelbred", ofta kallat "fjällens drottning") som reser sig drygt 1000 m över den omgivande högslätten. Det är mycket svårbestiget, och så vitt man vet var det inte förrän 1908 som man lyckades ta sig till toppen.

Vägen går enligt kartan genom ett par floder och även om vi har en 4-hjulsdriven jeep har jag för säkerhets skull hört mig för på naturum om det är rådligt att ge sig dit för en ovan förare men jag har fått det lugnade svaret att det bara är "*småar ár*" och då jag tankspritt inte tänker på att det isländska ordet *á* betyder både å och flod slutar jag bekymra mig. Vi kommer fram till Grafarlandsá som verkligen inte är liten, men på andra sidan står turistbussen för fotopaus. Det är ju tryggt med ett annat fordon i närheten så jag kör ut i floden som visar sig vara djup, vattnet går i höjd med motorhuven, men vi kommer upp utan mankemang och kör vidare för att inte ånyo fastna bakom bussen. Efter en stund korsar vägen Lindaá där en handmålad skylt anbefaller att man kör i en båge ner mot en ö i floden och att man kopplar in fyrhjulsdriften. Medan vi står och försöker klura ut hur man gör det och allmänt samlar mod kommer två bilar på andra stranden som också stannar och överväger läget.

Strax efter kommer bussen och kör över med den anbefallda böjen. De båda andra bilarna tar sig sedan över till vår sida, vi hejdar dem för att fråga om råd om fyrhjulsdriften. Det visar sig vara två tyska par som berättar att de haft problem med snö dagen före, den ena bilen har fått dra loss den andra som fastnat. Med någon tvekan kör vi över floden, vinkar till tyskarna och fortsätter förbi det närbelägna Herðubreiðarlindir, bokstavligen en oas i öknen. Trots att växtperioden endast är 2 månader finns här många växter, t ex kvanne och den västliga mjölkesläktingen *eyrarrós* ("strandros", finns ej i Europa annat än på Island). Den fredlöse Fjalla-Eyvindur tillbringade en vinter även här, den som han tyckte svåraste. Vid övernattningsstugan i Drekagil tar vi av mot Askja. Snöhindren blir påtagliga och vi stannar före ett större snöfält. Vi har då kört drygt 100 km på 3-3½ timme. Ett par vandrare upplyser oss om att det är ca 5 kvarts promenad på snön till Víti vid Öskjuvatn så vi sätter på oss och går iväg.

Askja är en ca 50 km² stor caldera (kitteldal, sänkdal) i vilken det finns en 11 km² stor sjö, Öskjuvatn. Sänkan uppstod vid 1875 års kraftiga vulkanutbrott, det askrikaste sedan Island bebyggdes, ur kratern Víti (Helvete). Asknedfallet märktes t o m i Stockholm! I Víti finns en liten sjö som håller god badtemperatur, vid vårt besök ca 20° (förhållandevis kallt vilket förklarades bero på den pågående snösmältningen, "det blir varmare fram på sommaren" /sagt 20 juli/). Runtom på Vítis strand är sprickor i marken ur vilka det ryker och pyser. Strax intill fanns en annan liten sjö, delvis istäckt. Efter badet följer en huttrande påklädning i den 2°-iga luften varefter vi pulsar tillbaka till bilen.

Nästa dag tar vi igen oss med vandring till Dimmuborgir som också tar oss upp på Hverfjall, en gruskrater av imponerande mått - 140 m hög och 5 km i omkrets (en av världens största "sprängkratrar"). I kraterns inre har åtskilliga besökare lagt ut stenar till mönster eller ord, och vi kan bl a till vår överraskning läsa "fältbiologerna". Stigen leder även förbi grottan Stóragjá där vi

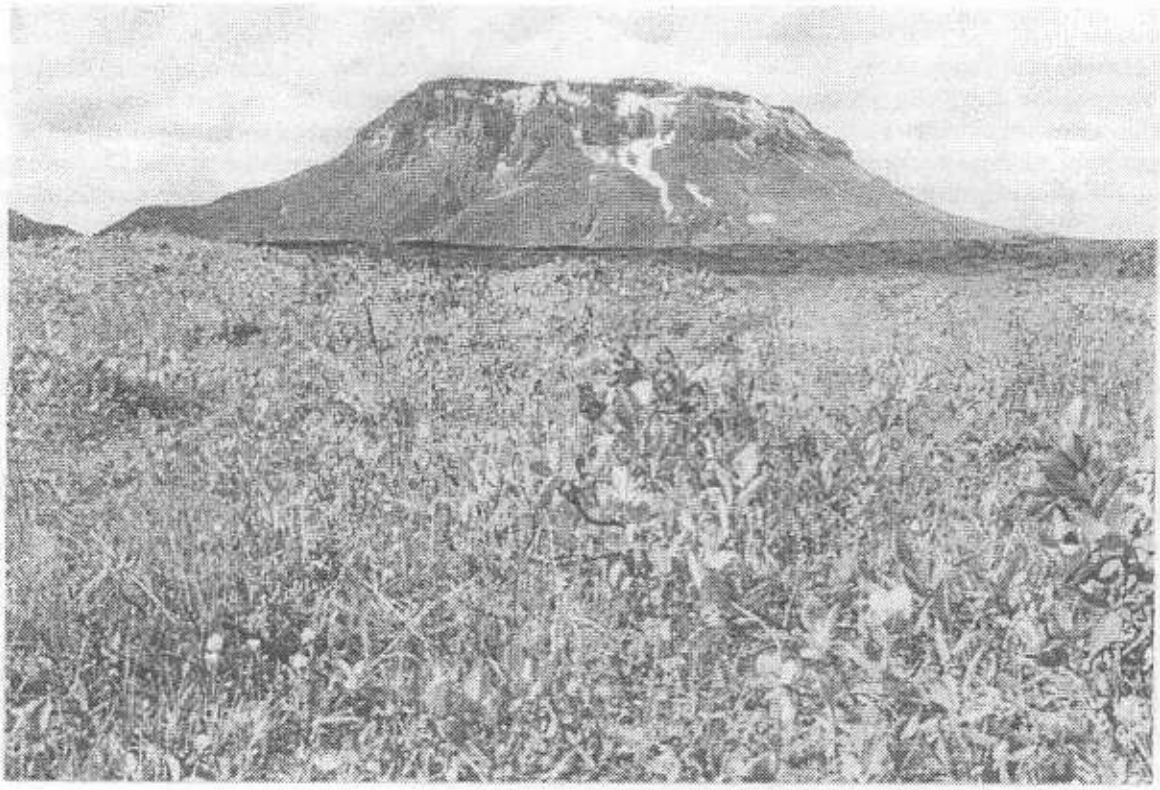

Herðubreið. Foto: Erik Elvers

badade 1973, men sedan dess har vulkanen Krafla varit aktiv och vattentemperaturen är nu ca 60°. Gentianans blåa utropstecken lyser här och där längs vägen.

Den sista dagen vid Mývatn far vi längs fjällvägen på västra sidan av Jökulsá á Fjöllum till vattenfallet Dettifoss. Den är föga uppmuntrande skyltad "illa farbar väg, endast 4-hjulsdrivna fordon" men leder fram till en bättre utsikt över vattenfallet än man får från östra sidan. I det 44 meter höga Dettifoss faller varje sekund ca 200 ton vatten, framför allt smältvatten från Vatnajökull. Kraften är överväldigande och marken skälver under våra fötter.

Från Dettifoss fortsätter vi norrut till raukarna Karl och Kerling vid Hljóðaklettar och därifrån till Ásbyrgi, en hästskoformad skogbevuxen dal med upp till 90 m höga bergväggar. Vi tar vägen hem till Mývatn via Húsavík och får där den roligaste fågelobservationen på resan: en jorduggla (*brandugla*) som kommer flygande mycket nära bilen. Det är numera den enda häckande ugglearten på Island, och finns runt hela landet men är inte särskilt vanlig.

Nästa morgon lämnar vi Mývatn och träffar vid pseudokratrarna (spruckna lavabubblor) vid Skútustaðir tyskarna vi mötte vid Lindaá. Uppehåll i Akureyri, Nordlandets största stad (ca 10.000 inv) som numera inte blott har gymnasium utan även universitet. Staden som ligger skyddat längst inne i den 75 km långa Eyjafjörður har också en stor botanisk trädgård. Övernattning i Varmahlíð där vi än en gång lyckas stöta ihop med tyskarna och gemensamt konstaterar att världen är liten. Från en höjd ovanför samhället ser man ut mot Skagafjörður och kan t o m skymta ön Drangey där Grette den starke Ásmundarson bodde fredlös i flera år. Han simmade en gång 4 km in till land i det kalla vattnet för att skaffa eld. Den simturen är ett styrkeprov som upprepats några gånger av personer med gott underhudsfett!

Strax utanför samhället finns en minnesmärke över en av Islands främsta skalder, Stephan G. Stephansson (Stefán Guðmundur Guðmundsson /Stefánssonar/, 1853-1927) som var född och uppvuxen i trakten. Hans föräldrar var småbrukare och flyttade till Amerika då Stephan var i 20-årsåldern. Stephan bosatte sig i Markerville, Alberta

efter några år i USA och livnärde sig även han som småbrukare. Kvällar och nätter författade han och bland hans verk finns några av de finaste dikter som skrivits på isländska. Han räknas även som en av Kanadas främsta skalder.

Under återresan möter vi f ö för fjärde gången tyskarna och vi vinkar till varandra. Vi utnyttjar Hvalfjordstunneln och kommer så åter till Rvík.

Islandsböcker till salu

Genom tillmötesgående från Samfundet Sverige-Island kan en del nyare litteratur om och från Island beställas från Erik Elvers, Illerstigen 28, 170 71 Solna, tfn hem 08-85 84 88. Alla böckerna är inbundna. Levereras vid föreningsmöte eller per post, i det senare fallet tillkommer dock porto.

Följande böcker finns f n, dock endast få exemplar av varje titel.

Einar Kárason: *Kvicksilver* (110 kr). Ett stycke samtidshistoria berättad med god isländsk fabuleringskonst.

Einar Már Guðmundsson: *Röda dagar* (110 kr). En bizarr, rolig och träffsäker skildring från 70-talets Reykjavík.

Einar Már Guðmundsson: *Universums änglar* (130 kr). Tilldrar sig i Reykjavík mellan 50-tal och 80-tal.

Fríða Á. Sigurðardóttir: *I en sluten värld* (75 kr). Affärsmannen Tómas upplever 22 dagars kortvarig lycka. Författarinnan fick Nordiska Rådets litteraturpris 1992.

Rune Ruhnbro: *Möte med Island* (85 kr). Intryck av Island under 11 huvudrubriker t ex Forntidens Island, Sagornas Island, Kokande jordens land och Framtidens Island.

Steinunn Sigurðardóttir: *Hjärtpunkten* (100 kr). En resa genom Island med möten med levande och döda släktingar fram till ett överraskande slut. Utsedd till 1995 års bästa isländska roman.

Vigdís Grímsdóttir: *Grandavägen 7* (110 kr). I Fridas värld är de döda lika närvarande som de levande. Hennes döde bror Haukur är hennes bäste vän.

Inför millennieskiftet - några reflexioner kring tideräkning

Har du bestämt hur du skall fira millennieskiftet? Om inte så kan jag kanske lugna dig med att du har gott och väl ett år på dig att fundera och planera.

Vad är ett millennium? Det samma som ett årtusende, förstås. Och hur långt är ett sådant? Ett tusen år förstås, varken mer eller mindre. Så långt borde alla kunna vara överens. Men när slutar ett årtusende och när börjar ett annat? Hela världen, åtminstone den som följer den västerländska tideräkningen, tycks vara inställd på att det kommande årsskiftet också innebär ett millennieskifte. Somliga har visserligen kommit fram till något annat, men har svårt att göra sig hörda.
Låt oss tänka efter. När började vår tideräkning? Ja, i själva verket uppfanns den några hundra år efter den tidpunkt som den utgår ifrån, men det är en annan historia. Som bekant utgår tideräkningen från Kristi födelse. Historikerna har kommit fram till, att man en gång räknade fel på den tidpunkten och menar att Kristus föddes "senast år 4 f.Kr" (en intressant formulering), men det är också en annan historia.

Vi bortser från graviditeten. Själva nedkomsten tog naturligtvis en stund, men det är också försumbart i det tidsperspektiv det handlar om. Som med andra födslar bör man ha kunnat ange ett födelseögonblick, på minuten när. Detta ögonblick är i princip utgångspunkten för den västerländska tideräkningen. Enligt traditionen föddes ju Kristus en natt. Att det inte skedde exakt vid midnatt kan vi väl också bortse ifrån och säga, att midnattsögonblicket närmast efter nedkomsten började den första dagen, det första året – och alltså tiden – efter Kristi födelse. Utgångspunken för tideräkningen är alltså ett ögonblick, en punkt utan utbredning i tiden. Och låt oss nu övergå till den matematiska aspekten. Yrkesmatematiker må ursäkta uttryckssättet.

I skolan (jag vill minnas att det var i gymnasiets första årskurs) fick vi stifta bekantskap med *tallinjen*. På ena sidan om en nollpunkt fanns alla positiva tal och på den andra alla negativa heltal, bråk, rationella tal, reella tal och imgaginära tal. Lekmannamässigt skulle man kunna tala om talen före och efter nollpunkten. En vanlig termometer är ettvälbekant, påtagligt exempel på tallinjen i praktiken.

Mellan punkten 0 och punkten 1 ligger en mängd tal som i princip kan uttryckas som decimalbråk, 0,00000... till 0,9999.... På samma sätt skulle varje dag och varje ögonblick under det första året av vår tideräkning kunna uttryckas. Denna period är alltså det första året, år 1. Följdenligt inföll år 2 mellan punkten 1 och punkten 2. År 10 förlöpte mellan punkterna 9 och 10 och år 100 mellan 99 och 100. Det tusende året började när 999 år hade gått. Det tvåtusende året står i begrepp att börja och när detta, dvs år 2000 är till ända, har tvåtusen år gått, inte förr. Då först kan ett nytt årtusende, ett nytt millennium börja.

Om du inte tror på mig kan du ta del av vad Aage Sandquist skriver i *Vanliga almanackan för året efter frälsaren Kristi födelse 1999*. "Nästa årtionde startar år 2001. ... Nästa århundrade startar år 2001. ... Nästa årtusende startar år 2001." Han skriver också "Nittonhundratalet började med år 1900 och slutar med år 1999; det är inte lika med Det tjugonde århundradet som började med år 1901 och slutar med år 2000".

Om du är i valet och kvalet mellan att fira millenieskiftet på annan ort och att stanna hemma för att förvissa dig om att frysen fungerar även efter tolvslaget på nyårsnatten, när räkneverket slår om, så kan du lugnt prioritera frysen. Millennieskiftet kan du fira ett år senare.

Anders Schærström

PS. Du som tycker annorlunda kan ju skriva till NOS. Vi kan ju diskutera under det kommande året!

FNSiN Skrifter & Böcker

Föreningen skrifter beställes genom inbetalning till postgiro 60 80 83-2. Ange avsändare och vad beställningen avser.

Priserna inkluderar moms. Vid postbefordran tillkommer dock en portokostnad på 30 kr per ex.

Upplysningar om skrifterna lämnas av Marianne Stevendahl, Rönnholmsgränd 69, 127 42 Skärholmen, tel 08-740 43 30 (B)

Tyresta
En tvärfacklig beskrivning av ett av mellansveriges finaste vildmarksområden. Illustrerad med kartor och teckningar. 32 sidor. Normalpris 40:-. Medlemspris 30:-.

En färd till Island 1977
En reseberättelse om vad man kan råka ut för längs Islands vägar samt med avsnitt om geologi, flora, fågelliv och andra intressanta ämnen. Rikligt illustrerad. 52 sidor. Normalpris 40:-. Medlemspris 30:-.

Spetsbergen - land i norr
Förord av arktispionjären Helge Ingstad. En allsidig bild av Spetsbergen ges genom de 25 artiklarna som bl a behandlar historia, valfångst, kolbrytning, oljeletning, geologi, växt- och djurliv. 167 sidor. Normalpris 90:-. Medlemspris 70:-.

Sydvästgrönland
Expeditionsrapport från 1974. Rikt illustrerad med foton, teckningar och kartor. 150 sidor. Normalpris 80:-. Medlemspris 70:-

Gotska Sandön, en tvärfacklig beskrivning. Tredje, reviderade upplagan av en klassiker som innehåller artiklar om geologi, dyner, flora, fauna, historia och livet på ön. Rikligt illustrerad med teckningar, kartor och foton. I denna upplaga ingår nya kapitel om Sandön i litteraturen och vandringar på ön. 160 sid. Normalpris 90:-. Medlemspris 75:-.

Island i NOS
Ett särtryck av artiklar om Island som varit publicerade i NOS - plus ett par nya tillägg. Illustrerad med teckningar och foton. 61 sidor. Normalpris 20:-. Medlemspris 15:-.

Natur och Samhälle i Estland
Utgiven 1991 ger denna bok en presentation av Estland vid tiden för självständigheten: arkeologi, geologi, historia, politik, ekonomi, naturvård och miljöproblem, byggnadsminnen och kyrkliga förhållanden. Illustrerad. 117 sidor. Normalpris 90:-. Medlemspris 65:-

Kall ökensand och varma källor. En bok om Island.
En kärleksfull presentation av ett nordiskt land. Om stora avstånd och närhet till naturen. Geologi, djur- och växtliv, historia, språk, litteratur, traditioner, mathistoria, naturvård, vistexter mm. 118 sidor. Normalpris 100:-. Medlemspris 60:-.

Baksidan: Lettiska folkdräkter. Foto: Claes Göran Ström